

Nr 217.

Av herr **Herlitz**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om straff för överträdelser av vissa ransoneringsförfattningar, m. m.

Vad i Kungl. Maj:ts proposition nr 172 föreslås dels om skärpta straff för överträdelser av ransoneringsförfattningar, dels om förbud i vissa fall mot handel med ransonerade varor bör hälsas med tillfredsställelse. I två hänseenden ger emellertid den sistnämnda lagen anledning till erinringar.

1) De förbud som enligt nämnda lagförslag meddelas av central kristidsmyndighet skola enligt förslaget kunna överklagas hos Kungl. Maj:t i statsrådet. Med hänsyn till de ifrågavarande målens samband med de i statsrådet handlagda ärendena rörande ransoneringsförfattningarna har departementschefen ej kunnat ansluta sig till lagrådets mening, enligt vilken målen, såsom »till sin rättsliga natur likartade med dem vilkas prövning enligt gällande lag ankommer på regeringsrätten», borde upptagas och avgöras av denna.

Vad lagrådet sålunda anfört torde förtjäna beaktande. Det är ju fråga om en straffliknande reaktion mot den som »i väsentlig mån åsidosätter» vissa bestämmelser. Det kommer alltså framför allt an på ett bedömande ur rent rättsliga synpunkter av det handlingssätt som vederbörande låtit komma sig till last; synpunkter besläktade med dem som en domstol har att anlägga i brottmål måste träda i förgrunden. Att denna prövning blir så omsorgsfull som möjligt är ur rättssäkerhetssynpunkt desto angelägnare som det ingalunda är sagt att det som vederbörande låtit komma sig till last tillika blir föremål för åtal vid domstol (förbudet är med andra ord icke tänkt såsom en med straffet automatiskt förbunden påföljd). En sådan prövning faller naturligt inom regeringsrättens verksamhetsområde; den har ju också, såsom lagrådet anmärkt, att handlägga en mångfald mål av likartad beskaffenhet. Det av departementschefen åberopade sambandet med ransoneringsförfattningarnas tillämpning kan ej vara avgörande. Det förekommer ju på åtskilliga områden att en och samma författning tillämpas både av regeringsrätten och i statsrådet utan att olägenheter därav försports.

2) Enligt Kungl. Maj:ts förslag skall den för vilken förbud meddelats vara berättigad att få sina förråd av de av förbudet omfattade varorna in-

lösta av staten mot skälig ersättning, vars storlek i händelse av tvist fastställas av riksvärderingsnämnden. Mot detta stadgande synes i och för sig intet vara att invända. Men det bringar i erinran de många fall då en varuägare omedelbart på grund av redan gällande ransoneringsförfattningar kan förhindras att — för att nyttja lagförslagets formulering — »saluhålla eller försälja eller annorledes överlåta» varor och därvid — ehuru han icke, på sätt i det föreliggande lagförslaget förutsättes, låtit något otillbörligt komma sig till last — saknar möjlighet att få varorna inlösta.

Det är sant att inlösning kan påfordras i de fall då ransoneringen grundar sig på ett beslag. Härom finnas bestämmelser i förfogandelagen. Men i ett mycket stort antal fall har Kungl. Maj:t icke gått så till väga att med stöd av förfogandelagen förordnande meddelats om beslag. Kungl. Maj:t har i stället ansett sig kunna med stöd av RF § 89 meddela förordnanden om inskränkningar i den enskildes förfoganderätt som varit av samma innebörd som beslag men — åtminstone i regel — icke förbundna med sådan rätt till inlösning som är utmärkande för beslaget. Det är sålunda enligt gällande ransoneringsförfattningar väl möjligt att den mest lojale näringsidkare genom de av Kungl. Maj:t utfärdade författningarna och genom åtgärder som kommissionerna med stöd av dem vidtaga förhindras att förfoga över sina varulager eller i varje fall att förfoga över dem på sådant sätt som han kalkylerat med och därigenom lider kännbara förluster. Detta förhållande framstår som anmärkningsvärt då man anställer en jämförelse med de rättsregler som gälla angående beslag. Särskilt framstår det såsom egendomligt att, då lagstiftaren i förfogandelagen endast i samband med inlösningsrätt ansett sig kunna stipulera den inskränkning i förfoganderätten som beslaget innebär, Kungl. Maj:t har ansett sig kunna på egen hand stipulera enahanda inskränkning *utan* någon inlösningsrätt. Men särskilt egendomligt vill det synas att den lojale näringsidkaren skall vara avskuren från en rätt som enligt det nu föreliggande förslaget skall tillkomma den som »i väsentlig mån åsidosätter» meddelade föreskrifter.

Tiden synes sålunda vara inne att till skärskådande upptaga de förbud mot förfogande över ransonerade varor som meddelas utan stöd av vare sig förfogandelagen eller den nu föreslagna lagen. Därvid bör särskilt komma under övertvägande huruvida det icke vore med rättvisans krav överensstämmande att även i sådana fall under vissa förutsättningar stadga en rätt för ägaren att få varor inlösta. Det skall måhända invändas att något praktiskt behov av en sådan lagstiftning icke yppat sig, i det att Kungl. Maj:t och kommissionerna ändå genom ransoneringsreglernas utformning taga skälig hänsyn till näringsidkarnas berättigade intressen. Utan tvivel hava på detta sätt många svårigheter blivit övervunna. Utan betydelse är spörsmålet dock ingalunda, allra minst då det gäller för näringsidkare att under långa tider ligga inne med varor som de ej få avyttra. Framför allt måste emellertid framhållas att det spörsmål som föreligger är en rättsfråga

av principiell betydelse som statsmakterna icke kunna undgå att beakta.

Det säger sig självt att den här uppkastade frågan icke kan lösas genom någon allmän, schematisk regel. Man har att taga hänsyn till en mångfald helt olikartade situationer, som icke alla kunna bedömas på samma sätt. Frågan kan icke lösas utan en ingående utredning, och jag hemställer att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en sådan.

Med stöd av vad nu anförts tillåter jag mig hemställa,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 172 ville

1) för sin del besluta sådant tillägg till lagen om regeringsrätten 2 § 14:o), att mål om förbud mot vidare utövande av handel med ransonerad vara eller om vägrad återkallelse av sådant förbud skola tillhöra regeringsrättens upptagande och avgörande,

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående vidgad rätt att påfordra inlösning av varor, som ägaren genom ransoneringsförfattningar eller med stöd av sådana förbjudits att förfoga över, och om framläggande för riksdagen av det förslag vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 24 mars 1942.

Nils Herlitz.
